

Nationaløkonomiens Hundredaarsfest.

Som allerede tidligere meddelt i Tidsskriftet er det i Aar hundrede Aar, siden Adam Smith lagde Grunden til den nuværende Nationaløkonomi ved sit store Værk «Wealth of Nations». Størstedelen af den engelske Presse har nu i de sidste Uger bragt Udtalelser om denne Begivenhed, og den engelske «Political Economy Club» har Onsdagen den 31te Maj fejret Hundredaarsdagen ved et Festmaaltid, ved hvilket ikke faa ansete fremmede Nationaløkonomer vare tilstede. Den franske Finansminister L. Say, E. de Laveleye og flere Berømtheder vare rejste over Kanalen alene for at deltage i Festen. Af de Taler, der holdtes her, har «Times» leveret et Referat.

Efter Maaltidet indledede det bekendte Parlamentsmedlem Lowe en Forhandling om Spørgsmaalet: Hvilke ere de vigtigste Resultater, der fulgte paa Offenliggjørelsen af «Wealth of Nations», og i hvilke Retninger staar det endnu fortrinsvis tilbage at bringe dette Værks Lærdomme i Anvendelse? Lowe gav en udførlig Karakteristik af Adam Smith, betegnede ham som deduktiv og udtalte sig i Hovedsagen som orthodox Økonom. — Efter ham talte Say om den nationaløkonomiske Udvikling i Frankrig, Handelstraktaterne osv. — Normann talte som Foreningens ældste Medlemmer og mindede om de store Mænd,

der have hørt til den. — Emile de Laveleye udtalte, at Frihandelslæren har fæstet saa sikker Rod i Belgien, at der her endog har været Tale om at indføre Toldfrihed, og fremhævede som en af A. Smiths største Fortjenester hans Paavisning af Nationernes Solidaritet. Han betragtede Spørgsmaalet om en stor velordnet Produktion, som i Hovedsagen løst, hvorimod det endnu stod tilbage at sørge for en god og retfærdig Fordeling. Nutidens Hovedopgave var at forbedre Arbejdernes Kaar, at gennemføre Sætningen: *à chacun selon ses œuvres*. Han udtalte sig overhovedet i kathedersocialistisk Retning og sluttede med at fremhæve det Mærkelige i, at begge Parter — baade Kathedersocialister og orthodoxe Økonomer — paaberaabe sig Adam Smiths Avtoritet. — J. E. T. Rogers, der for Oxford Universitetet har udgivet den nyeste Udgave af «Wealth of Nations», forbavsedes over at høre Lowe betegne Smith som deduktiv. Rogers, der havde haft bedre Lejlighed end de Fleste til at gjøre sig bekendt med «W. of N.», vilde snarere komme til den Slutning, at Smith af alle Nationaløkonomer var den, der mindst spandt nationaløkonomiske Theorier ud af sin egen Bevidsthed; Smith støttede mere end nogen Anden sine Konklusioner paa Fakta. Intet forekom Taleren mærkeligere end Forskjellen mellem de Synspunkter, Smith slog fast, og dem, som hans Efterfølgere eller Kommentatorer vare komne til, og hvis disse havde adopteret de Principer, paa Basis af hvilke Smith havde draget sine Slutninger, vilde vi være blevene forskaanede for en stor Mængde Snak. I Jordrentespørgsmaalet, f. Ex., havde Smith taget et historisk Udgangspunkt, og herfra var hans Slutninger uangribelige; ikke Smith, men Ricardo og dennes Disciple havde i dette Spørgsmaal fejlet. — Newmarch var

sangvinsk nok til at haabe, at i Fremtiden vilde Regeringens Virkekreds blive indskrænket til et meget snevert Omraade. En af Nutidens største Farer var Oprettelsen af den ene Statsinstitution efter den anden; største Delen af Parlamentets Tid gik nu til at forsøge paa at gøre for Nationen, hvad denne selv kunde gøre meget bedre. — Gladstone, der præsiderede, sluttede sig paa dette Punkt til Newmarch; ogsaa han ønskede Statsvirksomheden stærkt begrænset. Han udtalte sig udførligt om Handels-traktaten af 1860, og indlagde et Ord til Bedste for Arbejderne. — Forster var derimod ikke enig med Newmarch, og var imod *laissez-faire*-Principet.

Af denne Diskussion have de fleste engelske Lørdags-skrifter taget Anledning til at anstille forskjellige Betragtninger over Adam Smith og hans Lære. Her skulle vi kun meddele nogle af «Economist's» Udtalelser:

Intet kunde — naar vi betragte Sagen saaledes, som man maatte betragte den, lad os sige i 1770 — have syntes mere usandsynligt end, at Adam Smith skulde kunne skabe den Gren af den politiske Filosofi, der mere end nogen anden har vist sig af praktisk Betydning og mere end nogen har berørt Samkvemmet mellem Nationerne. Den politiske Økonomi er, fremfor Alt, en Videnskab, der omhandler det praktiske Liv; men hvis der nogensinde har været en fremragende Mand, der i en fremtrædende Grad var alt Andet end praktisk, saa var det Adam Smith. Han var en Boglærd, der ingen Forstand havde paa det Praktiske, og som var aandsfraværende i en neppe trolig Grad. Han forbavsede engang en Skildvagt, der hilste ham paa militærisk Vis, ved at stille sig op lige foran ham og give ham en tro Kopi af hans

Hilsen. En anden Gang, da han skulde underskrive et Dokument, afkopierede han med stor Nøjagtighed den Persons Navn, der havde underskrevet sidst, i Stedet for at skrive sit eget Navn. Disse Smaatræk ere Prøver paa, hvorledes han viste sig for sine Omgivelser. Hvis Beboerne af Kirkcaldy — den lille By, hvor «Wealth of Nations» skreves — skulde have udpeget den af Bysfolkene, der — at dømme efter det Ydre — havde mindst Udsigt til at skulde fortælle Verden, hvorledes den skulde tjene Penge, vilde de rimeligvis have udpeget Adam Smith, — Adam Smith, hvis Skrifter i Virkeligheden i højere Grad end nogensomhelst anden Forfatters have bevirket, at der er tjent Penge og sparet Penge.

Forskjellige Forhold begunstigede imidlertid Smith. Handelen var bleven udviklet i det attende Aarhundrede; den var langt større, langt mere vidtrækkende, langt mere forskelligartet end nogensinde tidligere. Og dens Data optegnedes og analyseredes efter et langt større Omfang og med langt større Nøjagtighed, end tidligere havde været Tilfældet. «Den politiske Arithmetik», som Statistiken dengang kaldtes, var visselig meget mager i Sammenligning med den Masse Tal, til hvilken den nu er svulmet op; men den existerede dog, og den existerede for første Gang — i alt Fald i en sammenhængende Form —, og denne Existens var et Tegn paa Handelens Opsving og paa den ny Plads, den begyndte at indtage i Folks Bevidsthed. Smith var en særlig heldig stillet Filosof; thi han havde en ny Verden at forklare og ny Data, hvormed den kunde forklares.

Og han havde ogsaa at erobre en Verden. Den ny Handel og Omsætning, der var voxet op, var voxet op trods Vedtagelsen af alle de Love, der kunde antages at

hindre den. Visselig havde det ikke været Lovgivernes Hensigt at hindre den. Tværtimod: deres største Ønske var at udvikle den og at gjøre de Nationer, der vare dem undergivne, rige; men de havde fulgt en fejl, omend forstaaelig, Vej. De havde raadspurgt de Personer, der maatte antages at forstaa sig bedst paa Sagen; de havde raadspurgt Producenten om, hvorledes Produktionen fremmedes bedst; men ulykkeligvis var Producenten netop Den, de ikke skulde have raadspurgt. Det, Producenten ønskede, var Monopol og høje Priser, og i Overensstemmelse med disse Ønsker affattedes Lovene. Men Nationens Interesser, som Regeringerne i Virkeligheden ønskede at tjene, var de stik modsatte: Samfundet trængte til Frihed, fri Konkurrence, Lov til at købe og sælge paa det fordelagtigste Marked. Den Adam-Smith'ske Filosofis legislative Sejr var større end nogen anden Filosofis: Adam Smith fandt en Verden, hvor man troede at beskytte Kjøberens Interesser ved Love, som Sælgeren havde anbefalet; og det lykkedes ham at vise ikke blot ved en videnskabelig Bevisførelse men ogsaa ved levende Illustrationer, at disse Love virkede slet og maatte virke slet. Han fandt en Verden, hvor «Katten var sat til at passe paa Mælken», og han havde det Held at raade over Midler, hvorved han kunde paavise det Meningsløse i en saadan Ordning.

Og trods sit mindre heldige Ydre besad Smith Egenskaber, der gjorde ham fortrinlig skikket til at løse Opgaven. Klar Forstand, udmærket Fremstillingsevne, levende Interesse for Sagen og særlig en uhyre Evne til at belyse Sagen fra alle Sider udmærkede ham. Nyere national-økonomiske Værkers Tørhed afskrækker mange Læsere fra at læse «Wealth of Nations»; største Delen af dette

Værk er dog skrevet i det mest ejendommelige og malende Sprog. Det lider, ligesom flere andre store Værker fra det attende Aarhundrede, snarere af den Fejl, at det forsøger paa at gjøre Emnet mere interessant end tilbørligt, og at det ikke dvæler tilstrækkeligt ved Sandhedens mindre livlige men undertiden særlig vigtige Sider. Men denne Fejl var maaske under de daværende Forhold en Fordel. Værket vakte derved Opmærksomhed hos den store Mængde, der altid tror at kunne uden stor Anstrengelse forstaa selv de mest udviklede Sager, og Sandheden førtes saaledes ud i Kredse, hvor der fortrinsvis trængtes til den.

I England har «Wealth of Nations» paa Lovgivningens Omraade udrettet overordenlig meget; her har Værkets Sejr været overraskende. Adam Smith ansaa Indførelsen af en Frihandelslovgivning for næsten ligesaa utænkelig som Skabelsen af et «Utopia»; og dog er den nu en Virkelighed. De Lænker, den tidligere Lovgivning lagde paa den engelske Handel, ere blevne brudte, og Resultatet heraf har været, at England har den største, den sikreste og den mest indbringende Handel, Verden nogensinde har set. Hvor dyb Adam Smiths Overbevisning om hans Principers Sandhed end var, vilde Englands Historie i de sidste tredive Aar dog have været ham næsten ufattelig. Kornlovenes Ophævelse i 1846 og de følgende Reformer have udrettet uhyre meget. I hvilken Retning Udviklingen vilde gaa, vilde Adam Smith visselig forstaa: men Fremgangens Omfang og Hurtighed vilde forekomme ham utrolig. Selv for os, med Nutidens Erfaringer, ere Resultaterne overraskende, og Ingen, der kun kjendte det attende Aarhundredes relativt smaa Forhold, vilde for hundrede Aar siden have trot dem mulige.

I de fleste andre Lande staar der meget tilbage at gjøre i den Retning, Adam Smith vilde have anbefalet. Englænderne ere trængte ind i mange Lande og have dér udrettet meget; men de have ikke bragt deres Frihandelsprinciper med sig. Næsten overalt se vi «Beskyttelsen» skyde i Vejret som Ukrud. Ønsket om at raadspørge Producenten og den Vane at lade sig lede af ham er i de Forenede Stater i 1876 ligesaa stærk som den var i England i 1776. Ingen kan beregne den Skade, som denne ulykkelige Uvidenhed afstedkommer. I Amerika vilde en forstandig Tarif mere end noget Andet have styrket og udviklet Industrien og Velstanden. Og dog synes de Forenede Stater i mange Aar at ville holde fast ved en uforstandig og ødelæggende Tarif.

Et af de glædeligste Tegn paa Fremgang var Leon Says — den franske Finansministers — Deltagelse i Hundredaarsfesten for Adam Smith. Frankrig befinder sig for Øjeblikket i vanskelige Omstændigheder; store Indtægter skulle skaffes tilveje, og meget vil — som i alle lignende Tilfælde — blive skaffet tilveje paa just ikke de bedste Maader. Men det er allerede et Held, at Ledelsen af saa store Anliggender er betroet en Mand, der hylder sunde økonomiske Theorier; og det er en Lykke, at den ikke længere er i Hænderne paa en Mand som Thiers, — maaske den sidste Statsmand i Evropa, der tilstaar at være «Beskyttelsesmand i Principet», og som kun bryder sig om, at en eller anden begunstiget Producents «høje Skorstene» ryger, ligemeget hvad det koster Konsumenterne og hvor ødelæggende det kan være for andre Industrigrene.

Og selv om Adam Smiths Værk paa Lovgivningens Omraade i England næsten er afsluttet, have vi dog

endnu meget at lære af ham, i alt Fald naar vi holde os til Aanden i hans Lærdomme, ikke til deres Bogstav. Om han end var politisk Økonom, saa var han dog ikke slet og ret Økonom, — tværtimod. Hvor stort hans Værk end var, saa klagede han dog bittert kort før sin Død: «Det var min Hensigt at have udrettet meget mere». «Wealth of Nations» var kun en Del af et meget større Værk, i hvilket han agtede at behandle det menneskelige Samfunds hele Udvikling. Han opdagede, som man har sagt, «Velstandens naturlige Udvikling, medens han søgte alle Tings naturlige Udvikling.» Og det var en Skuffelse for ham at føle, at han kun fuldførte saa lille en Del af det store Værk. Heri vil Nutiden ikke være enig med ham. Saadanne store Planer ere Filosofiens Ødelæggelse; den store Aand søger at begrænse sig, og det var en Lykke for Smith, at Skæbnen tvang ham til at begrænse sig. Alligevel er den mere omfattende Plan, der oprindelig laa til Grund for «Wealth of Nations» af stor Vigtighed, og vi trænge til en ny Adam Smith, der kunde udføre den. Verden er i for høj en Grad splittet ad i de to Partier: Økonomerne, der kun tænke paa «Rigdom», og de Sentimentale, der aldrig ere vissere paa at have Ret, end naar de ere uenige med den politiske Økonomi. Nu er der vel nok nogle Ting — skjønt ganske vist ikke mange —, der ere vigtigere end Penge, og man kan tænke sig Muligheden af, at en Nation opfordres til at svigte de Grundsætninger, der mest befordre Pengeproduktionen, til Bedste for andre, der fremme de højere Formaal. Det er her ligesom med Helbreden: der er Tilfælde, hvor Pligten byder en Mand at vove sin Helbred; men alligevel er Helbreden et uskaterligt Gode, der saavidt muligt bør skaanes. Ligesaa med Nationalvelstanden;

den er et af de største Goder; Nationaløkonomen, der lærer os, hvorledes vi skulle udvikle den, er ligesaa nyttig og uundværlig som Lægen, der lærer os, hvorledes vi skulle bevare vor Helbred. Særlig i vore Dage, da Socialisterne have rejst de alvorligste Spørgsmaal, træder Nationaløkonomien frem i forreste Række. Særlig i vore Dage maa vi med Taknemmelighed mindes Nationaløkonomiens Grundlægger, Adam Smith.
